

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original Article

การประเมินความรู้และความเข้าใจก่อนและหลังอบรมวิธีการรายงานเหตุการณ์
ผิดปกติในกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร
จังหวัดน่านและศรีสะเกษ ประเทศไทย

Pre- and post-training on event-based surveillance evaluation among
poultry and pig farmers in Nan and Si Sa Ket Provinces, Thailand

อาทิตยา วงศ์คำมา* ส.บ.

Arthicha Wongkumma,* B.P.H.

เสาวพัทธ์ อึ้งจ้อย* ส.ด.

Soawapak Hinjoy,* Dr.P.H.

พรรณราย สมิตสุวรรณ* ส.ม.

Punnarai Smithsuwan,* M.P.H.

อภิรดี* สุนงาม ศ.บ.

Apiladee Soonngam,* B.A.

ประวิทย์ ชุมเกษียร สพ.บ., ส.ม.

Pravit Choomkasien,* DVM, M.P.H.

สุรเชษฐ์ ปิ่นทิพย์** กษ.ม.

Surachet Pinthip,** M.Ag.

อภิชัย นาคีสังข์*** สพ.บ.

Apichai Nakeesang,*** D.V.M.

พิศิษฐ์ สุภาพ*** สพ.บ.

Pisit Supab,*** D.V.M.

*สำนักระบาดวิทยา

*Bureau of Epidemiology,

กรมควบคุมโรค

Department of Disease Control

**สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดน่าน

**Nan Provincial Livestock Office

***สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ

***Si Sa Ket Provincial Livestock Office

บทคัดย่อ

โรคติดต่ออุบัติใหม่หลายโรคที่เกิดขึ้นใน 2 ศตวรรษที่ผ่านมา ยังเป็นปัญหามาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค ร่วมกับศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ (ด้านสาธารณสุข) ได้ทำโครงการอบรมเกษตรกรเลี้ยงสัตว์เพื่อการเฝ้าระวังโรค/เหตุการณ์ในชุมชนจังหวัดน่านและศรีสะเกษ โดยการประเมินความรู้และความเข้าใจก่อนและหลังอบรมวิธีการรายงานเหตุการณ์ผิดปกติของโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นการศึกษาแบบภาคตัดขวางโดยการสำรวจข้อมูลความเข้าใจการเฝ้าระวังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยใช้วิธีการบรรยายและจำลองสถานการณ์ของโรค นำข้อมูลมาวิเคราะห์สัดส่วนร้อยละ และเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ก่อนและหลังการอบรม โดยใช้ค่าสถิติ paired t-test ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$ ผลการศึกษาพบว่า มีเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรเข้าร่วมโครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเจ้าของฟาร์มขนาดเล็กและขนาดกลาง จำนวน 238 คน เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย 147 คน (ร้อยละ 61.8) และส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 41-60 ปี ผลการประเมินความรู้ความเข้าใจก่อนการอบรมพบว่า ร้อยละ 95.2 (229 คน) มีความเข้าใจว่า เหตุการณ์ใดเป็นเหตุการณ์ผิดปกติในชุมชน สำหรับค่าเฉลี่ยของคะแนนแบบทดสอบพบว่า ก่อนเข้ารับการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.5 คะแนน จากคะแนนเต็ม 6 คะแนน และหลังการอบรมมีคะแนนเพิ่มขึ้นโดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.9 คะแนน ซึ่งมีความแตกต่างของคะแนนระหว่างก่อนและหลังการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.0001$) ช่องทางการสื่อสารที่เกษตรกรได้รับข้อมูลส่วนใหญ่ได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์

รองลงมาคือ เสียงตามสายในหมู่บ้าน เพื่อนบ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข วิทยุและโทรทัศน์ จากผลการประเมินก่อนและหลังการอบรมพบว่า เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจเรื่องโรคและการเฝ้าระวังเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั้น แสดงให้เห็นว่า การอบรมที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ เข้าใจง่าย เนื้อหาการอบรมจะต้องไม่เน้นที่เนื้อหาวิชาการมากเกินไป แต่ให้เน้นที่วิธีการสังเกต โดยผู้อบรมได้ใช้วิธีจำลองเหตุการณ์มีทั้งที่ปกติและผิดปกติให้เกษตรกรได้ฝึกวิเคราะห์แล้วแจ้งเหตุการณ์ผิดปกติให้เจ้าหน้าที่ทราบ จะทำให้เกษตรกรมีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการได้ง่ายขึ้น และสามารถควบคุมป้องกันโรคเบื้องต้นได้ ช่องทางการแจ้งเหตุการณ์ ควรมีการรายงานหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความไวสูงในการรายงานสถานการณ์โรคในชุมชน

Abstract

Over the past two decades, many infectious diseases have been emerging and remained a significant public health concern, particularly zoonotic diseases. Bureau of Epidemiology (BOE), Department of Disease Control (DDC) and Thailand MOPH-US CDC Collaboration (TUC) have cooperated to conduct a training program on event-based surveillance among poultry and pig farmers in Nan and Si Sa Ket provinces. To evaluate farmers' knowledge and practices towards zoonoses and event-based surveillance, a cross sectional study was conducted. The training involved didactic lecture sessions, outbreak scenarios, and exercises by using a role play technique implemented among the groups of participating farmers. All farmers were administered pre- and post-training tests to examine their understanding and practices relating to the event-based surveillance in the communities. A comparison and analysis of proportion and percentage between pre- and post-training tests (Paired t-test) was conducted at a statistical significance (p -value) level of <0.05 . There were 238 farmers participating in the training program. Most participants were small and medium-sized farm owners and aged between 41–60 years. Of these, 147 (61.8%) were female. Regarding their understanding about abnormal events in the communities, 95.2% of them (229 farmers) had well understood what exactly aberrant events mean and knew how to notify those abnormal events to the relevant local authorities. A mean score of the pre-training test was 4.5 out of 6 and the post-training score was found to have increased to 4.9, which represents a statistically significant difference ($p < 0.0001$). Main communications channels through which the farmers obtained knowledge and information includes a direct interaction with local livestock officers, followed by public address system in the communities, neighbors, local health officers, and broadcast radio and television. The role play-based training can create valuable experiences for the farmers and make them better understand and remember what they have learned. A multi-channel notification platform between the farmers and local authorities will need to be properly created to suit particular local settings so as to ensure timeliness and sensitivity of the notification of any abnormal events if they occur in their communities

คำสำคัญ

การเฝ้าระวังเหตุการณ์, การประเมิน,
เกษตรกรเลี้ยงสัตว์ปีก, เกษตรกรเลี้ยงสุกร,
โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน

Key words

event based surveillance, evaluation,
poultry farmers, pig farmers,
zoonoses

บทนำ

โรคติดเชื้ออุบัติใหม่และโรคติดเชื้ออุบัติซ้ำ เป็นภัยคุกคามที่สำคัญต่อสุขภาพของมนุษย์และสัตว์ อาจมีการระบาดแพร่กระจายไปหลายพื้นที่ หรือเป็นโรคที่เคยเกิดขึ้นและสงบไปแล้วในพื้นที่นั้น แต่กลับมามีปัจจัยโน้มนำที่ทำให้โรคนั้นเกิดขึ้นอีก มีความรุนแรงมากขึ้น และมีการระบาดที่รวดเร็วกว่าในอดีต โรคติดเชื้ออุบัติใหม่มีหลายโรคที่เป็นปัญหา โดยเฉพาะโรคระบบทางเดินหายใจ เช่น โรคไขหวัดนก ไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ ที่เกิดขึ้นมาแล้วทั้งในสัตว์และในคน โดยเฉพาะเกษตรกรในชนบทที่เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เลี้ยงสุกร ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการติดโรคจากสัตว์เลี้ยงของตนเอง ดังนั้นการค้นหาค้นหาหรือตรวจจับเหตุการณ์ที่ผิดปกติในชุมชนเป็นวิธีที่จะเพิ่มความไวในการตรวจสอบก่อนที่จะมีการระบาดของโรค หลักการสำคัญคือ การเฝ้าระวังเหตุการณ์ในชุมชน (event base surveillance) เป็นวิธีที่จะเพิ่มความไวในการตรวจสอบความผิดปกติหรือการเกิดการระบาดของโรคในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการเสริมกับระบบเฝ้าระวังปกติได้เป็นอย่างดี ประเทศไทยได้กำหนดสมรรถนะการเฝ้าระวังเหตุการณ์ไว้ในมาตรฐานทีมเฝ้าระวังสอบสวนเคลื่อนที่เร็ว (surveillance rapid response team: SRRT) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552⁽¹⁾ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวทางในการพัฒนาจัดตั้งระบบเฝ้าระวังเหตุการณ์ของประเทศ และเป็นไปตามแนวทางกฎอนามัยระหว่างประเทศฉบับใหม่ (International Health Regulations IHR 2005) ได้กำหนดให้ทุกประเทศต้องมีการพัฒนาสมรรถนะการเฝ้าระวังและตอบสนองเหตุการณ์ฉุกเฉินทางสาธารณสุข สำหรับประเทศไทยก็ได้พัฒนาทีม SRRT ให้ได้มาตรฐานและรองรับการดำเนินงานตามกฎอนามัยระหว่างประเทศฉบับใหม่นี้ ให้มีทีมสอบสวนเคลื่อนที่เร็วครอบคลุมทุกอำเภอ และให้มีจุดเริ่มต้นของการเฝ้าระวังตั้งแต่ในระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศ⁽²⁾ การแจ้งข่าวในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นที่จะพบผู้ป่วย หรือเหตุการณ์ผิดปกติ อาจเริ่มต้นจากการพูดคุยเล่าต่อ หรือรายงานด้วยวาจา การแจ้งข่าวหรือส่งข่าวเป็นวิธีการที่เร็วกว่าการรายงานเป็นขั้นตอน ข่าวจากการ

แพร่ระบาดของโรค มีทั้งเนื้อหาที่เกิดขึ้นจริงและข่าวที่ไม่จริงที่เรียกว่าข่าวลือ เป็นข้อมูลข่าวสารที่มีความไวสูง ซึ่งในปี พ.ศ. 2556 สำนักระบาดวิทยา ได้มีการประเมินการเฝ้าระวังทางเหตุการณ์ทั่วประเทศ มีการบันทึกแจ้งข่าวเหตุการณ์ จำนวน 39,788 ข่าว พบว่ามีการบันทึกกลุ่มอาการไม่ถูกต้อง ร้อยละ 19.3 มีการแจ้งข่าวไม่ทันเวลา ร้อยละ 56.5 เป็นการแจ้งข้อมูลผู้ป่วยที่มาเข้ารับรักษาในสถานบริการ ร้อยละ 62.8 แจ้งจากอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ค่อนข้างน้อย ร้อยละ 15.4 ผลการประเมินระบุได้ว่า การแจ้งข่าวที่มาจากชุมชนยังทำได้ไม่ครอบคลุมนัก ผู้แจ้งส่วนใหญ่แจ้งทางโทรศัพท์เคลื่อนที่ ร้อยละ 53.6⁽³⁾ ดังนั้นเพื่อให้การเฝ้าระวังทางเหตุการณ์ในระดับชุมชน โดยมีการรายงานหรือการแจ้งข่าวที่ถูกต้อง จึงควรที่จะมีการอบรมให้ความรู้เพิ่มเติมแก่ผู้แจ้งข่าว โดยเฉพาะในกลุ่มประชาชนหรืออาสาสมัครประจำหมู่บ้าน และกลุ่มเสี่ยงสำคัญคือ กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ โดยเฉพาะสัตว์ปีกและสุกร ให้สังเกตหรือเฝ้าระวังเหตุการณ์ สามารถแยกได้ว่าเหตุการณ์ใดเป็นเหตุการณ์ผิดปกติที่ต้องแจ้งและเมื่อพบควรรีบแจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามาดูแลให้คำปรึกษา หรือทำการควบคุมป้องกันโรคก่อนที่จะมีการระบาดแพร่กระจายไปในวงกว้าง

สำนักระบาดวิทยา ร่วมกับศูนย์ความร่วมมือไทย-สหรัฐ (ด้านสาธารณสุข) ได้เล็งเห็นความสำคัญของการรายงานเหตุการณ์ โดยเฉพาะเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน (zoonoses) จึงได้ดำเนินการโครงการอบรมกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร เพื่อให้มีความรู้ในการเฝ้าระวังเหตุการณ์ในชุมชนเมื่อพบความผิดปกติในฟาร์มของตนเองหรือในชุมชน ให้รีบแจ้งเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหรือปศุสัตว์ใกล้บ้าน เข้ามาควบคุมและป้องกันการระบาดของโรคก่อนที่จะมีการแพร่ระบาดติดต่อกันจากสัตว์ไปสู่คน ในการอบรมดังกล่าว มีการประเมินความเข้าใจในการรายงานเหตุการณ์ผิดปกติทั้งก่อนและหลังการอบรม ซึ่งการประเมินการอบรมดังกล่าว นั้น เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้การอบรมมีผลสัมฤทธิ์มากขึ้น ได้รับข้อมูลข่าว

ที่มีคุณภาพ และเป็นประโยชน์ต่อการนำไปปรับปรุงช่องทางการสื่อสารองค์ความรู้ การปฏิบัติงาน และส่งเสริมการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัสดุและวิธีการศึกษา

ทำการศึกษาแบบภาคตัดขวาง (across sectional study) เพื่อสำรวจความเข้าใจและการปฏิบัติของเกษตรกรเมื่อพบสิ่งผิดปกติในชุมชน และช่องทางการเผยแพร่ข่าวสารที่น่าจะมีผลต่อการเพิ่มองค์ความรู้ความเข้าใจให้กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร โดยใช้วิธีการดำเนินงาน ได้แก่ (1) การบรรยายให้ความรู้พื้นฐานในเรื่องโรคที่สำคัญในคนและสัตว์ที่มักจะพบบ่อยๆ (2) จำลองเหตุการณ์ให้เกษตรกรฝึกหัดวิเคราะห์ว่า เหตุการณ์ไหนที่ผิดปกติต้องแจ้งเจ้าหน้าที่ และ (3) ทดสอบความเข้าใจในการรายงานเหตุการณ์ผิดปกติในกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรก่อนและหลังการอบรม

กลุ่มประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้คือ ประชากรที่มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรที่มีรายชื่อนขึ้นทะเบียนเป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ของสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และพักอาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอเมืองหรืออำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน และอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

นิยามการศึกษา

การเฝ้าระวังเหตุการณ์ (Event-based surveillance) หมายถึง การสังเกตติดตาม คอยสอดส่องดูแลเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งคนในครอบครัวและเพื่อนบ้าน รวมถึงสัตว์ที่เลี้ยง สัตว์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อม

ขนาดตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ทุกขนาดของฟาร์มให้กับในสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทั้ง 2 จังหวัด เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลในการจัดฐานข้อมูลเกษตรกรเป็นรายครัวเรือน เพื่อทราบสถานการณ์การผลิต

ประกอบการวางแผนพัฒนาด้านการเกษตรของประเทศเป็นฐานข้อมูลสำหรับตรวจสอบการให้ความช่วยเหลือเกษตรกรในกรณีเกิดภัยพิบัติ โรคระบาด ซึ่งจะมีการจัดทำขึ้นทุกปีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2560 ในเขตอำเภอเมือง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน มีจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียน 3,400 ราย เลี้ยงสัตว์ปีก 108,437 ตัว และสุกร 3,185 ตัว และอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียน 5,660 ราย เลี้ยงสัตว์ปีก 254,546 ตัว สุกร 2,112 ตัว ในการศึกษาครั้งนี้สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดทั้ง 2 แห่งได้ทำการคัดเลือกเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรจากทะเบียนเกษตรกรแบบเจาะจง (a purposive sampling method) มีผู้แทนเกษตรกร 1 คนต่อ 1 ฟาร์ม ในแต่ละฟาร์มอาจจะเลี้ยงแต่ไก่หรือสุกรอย่างเดียว และมีบางฟาร์มเลี้ยงทั้งไก่และสุกร และผู้แทนเกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการฯ จำนวน 238 คน โดยคัดเลือกจากเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์จำนวนมากเพื่อจำหน่าย หรือเกษตรกรที่มีความสมัครใจที่จะเข้าร่วมเป็นอาสาสมัครในการแจ้งเหตุการณ์ในชุมชน

วิธีดำเนินการศึกษา โดยใช้แบบทดสอบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเฝ้าระวังเหตุการณ์ อาการหรือเหตุการณ์ผิดปกติที่ต้องรายงาน และองค์ความรู้ด้านโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนที่จัดทำขึ้นมาเพื่อทดสอบความรู้เกษตรกรก่อนและหลังอบรม ซึ่งผู้เข้าอบรมประกอบไปด้วยเกษตรกรจากอำเภอเมือง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน 120 คน และอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ 118 คน การอบรมเป็นลักษณะการบรรยายและจำลองสถานการณ์เหตุการณ์เกิดโรคให้เกษตรกรเข้าใจง่าย ใช้เวลาในการอบรมอำเภอละ 1 วัน โดยช่วงเช้ามีการทดสอบองค์ความรู้เกษตรกรก่อนอบรม เพื่อจะประเมินว่า เกษตรกรมีความรู้เรื่องการเฝ้าระวังเหตุการณ์ที่เกิดในชุมชน และโรคที่อาจพบบ่อยในชุมชนมากน้อยแค่ไหน โดยแจกแบบสอบถามให้เกษตรกรอ่านและตอบคำถามด้วยตนเอง เป็นการประเมินความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรก่อนอบรม ถ้าเกษตรกรรายใดอ่านหนังสือไม่ออกหรือเขียนหนังสือไม่ได้ จะมี

เจ้าหน้าที่ของโครงการฯ ให้ความช่วยเหลือในการอ่านข้อคำถามให้ฟัง และขอให้ตอบคำถามข้อที่คิดว่าถูกต้องที่สุด โดยไม่มีการชี้แนะข้อคำตอบที่ถูกต้องให้แก่เกษตรกร

หลังจากนั้นมีการบรรยายให้ความรู้เรื่องโรคไข้หวัดใหญ่ ไข้หวัดนก ไข้หัดหมู หรือเลปโตสไปโรซิส ทริกิโนซิสหรือโรคพยาธิตัวบวม โรคพิษสุนัขบ้า และเหตุการณ์ผิดปกติที่ควรเฝ้าระวังในชุมชน และโรค/อาการที่เป็นปัญหาในพื้นที่ในช่วงบ่ายจำลองสถานการณ์โรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในชุมชน เช่น ไข้หวัดนก ไข้หัดหมู หรือเลปโตสไปโรซิส และโรคพิษสุนัขบ้า ให้เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เกษตรกรเคยพบ เสร็จจากการอบรมมีการทดสอบหลังการอบรมอีกครั้ง โดยใช้แบบสอบถามชุดเดิมที่ทดสอบก่อนการอบรม พร้อมเฉลยคำตอบในแบบทดสอบ และเพิ่มรายละเอียดแต่ละโรคให้เกษตรกรเข้าใจง่ายขึ้น เสร็จจากการอบรมทั้ง 2 จังหวัด นำแบบทดสอบที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อดูว่า เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด วิธีการให้ความรู้ที่เหมาะสมกับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เข้าใจง่าย และช่องทางที่เกษตรกรได้รับความรู้ข่าวสาร

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ทำการศึกษาโดยใช้แบบทดสอบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการเฝ้าระวังเหตุการณ์ อาการหรือเหตุการณ์ผิดปกติที่ต้องรายงาน และองค์ความรู้ด้านโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน ซึ่งจัดทำโดยคณะทำงานจัดทำแนวทางการเฝ้าระวังเหตุการณ์ในกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร เพื่อลดปัญหาโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน ประกอบด้วยบุคลากรจากสำนักกระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข กรมวนอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยแบบสอบถามมีจำนวน 5 ข้อ เป็นคำถามแบบมีตัวเลือกให้เลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดเพียงข้อเดียว ประเด็นคำถามจะประกอบไปด้วย (1) ความหมายของการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ให้เกษตรกรเลือกคำตอบที่คิดว่าตรงกับ ความหมายของการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วมในชุมชน

(2) ในด้านประโยชน์ของการเฝ้าระวัง เมื่อเกษตรกรทำการเฝ้าระวังอาการทั้งในคนและสัตว์ เกษตรกรจะได้รับประโยชน์อะไรจากการเฝ้าระวัง (3) ในกรณีเหตุการณ์ผิดปกติ ได้ยกกรณีเหตุการณ์ผิดปกติให้เกษตรกรพิจารณาเลือกว่าเหตุการณ์ข้อไหนที่คิดว่า ผิดปกติ (4) ยกตัวอย่างเหตุการณ์ให้เกษตรกรลองพิจารณาว่า เหตุการณ์ไหนผิดปกติและต้องแจ้งให้เจ้าหน้าที่ทราบ (5) มีช่องทางการแจ้งเหตุการณ์ผิดปกติในชุมชนได้ทางไหนบ้าง เช่น ทางโทรศัพท์ แจ้งกับเจ้าหน้าที่โดยตรง หรือทางเว็บไซต์ พร้อมกันนี้ได้ทำแบบสอบถามกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร ด้านข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ลักษณะของการเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร จำนวนและระยะเวลาที่เลี้ยง การจัดการคอกสัตว์ปีกและสุกร ตลอดจนแหล่งที่ได้รับความรู้และข้อมูลข่าวสารของเกษตรกร

สถิติที่ใช้ในการศึกษา บันทึกข้อมูลตัวแปรลงใน Microsoft Excel version 2016 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และจัดการข้อมูลให้มีความสมบูรณ์สำหรับการวิเคราะห์ ตัวแปรต่างๆ ด้วยโปรแกรม Epi Info version 7 วิเคราะห์สัดส่วนร้อยละของแต่ละตัวแปร โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป และทดสอบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการอบรม โดยใช้สถิติ Wilcoxon (matched paired) signed rank test เนื่องจากเป็นการทดสอบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการอบรม ซึ่งไม่เป็นอิสระต่อกัน และข้อมูลแจกแจงไม่เป็นโค้งแบบปกติ ที่การมีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ $p < 0.05$

ผลการศึกษา

กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรที่เข้ารับการอบรมเรื่องแนวทางการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วมในชุมชนจำนวน 238 คน จากจังหวัดน่าน 120 คน (อำเภอทุ่งช้าง 56 คน อำเภอเมือง 64 คน) และจากอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ 118 คน แยกเป็นเพศหญิง 147 คน (ร้อยละ 61.8) เพศชาย 91 คน (ร้อยละ 38.2) มีอายุเฉลี่ย 47.1 ปี (16-81 ปี)

ส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มอายุ 41-60 ปี 131 คน (ร้อยละ 57.2) รองลงมา 16-40 ปี 63 คน (ร้อยละ 27.5) และมากกว่า 60 ปี 35 คน (ร้อยละ 15.3) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 166 ราย (ร้อยละ 69.7) รองลงมา ได้แก่ มัธยมศึกษาตอนปลายหรือระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

อนุปริญญา 62 คน (ร้อยละ 26.1) และปริญญาตรี 10 คน (ร้อยละ 4.2) ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของฟาร์มรายย่อย 210 คน (ร้อยละ 92.5) คุณลักษณะต่างๆของกลุ่มเกษตรกรในแต่ละจังหวัดได้นำมาเปรียบเทียบกัน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ลักษณะทั่วไปกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร ที่ได้รับการอบรมเรื่องแนวทางการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วมของชุมชน แยกตามรายจังหวัด

คุณลักษณะผู้รับการอบรม	จังหวัดน่าน จำนวน (ร้อยละ)	จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน (ร้อยละ)	รวม
เพศ (หญิง+ชาย)	120	118	238
หญิง	75 (62.5)	72 (61.0)	147 (61.8)
ชาย	45 (31.5)	46 (39.0)	91 (38.2)
กลุ่มอายุ (ปี)	114	115	229
16-40 ปี	15 (13.2)	48 (41.7)	63 (27.5)
41-60 ปี	74 (64.9)	57 (49.6)	131 (57.2)
≥60 ปี	25 (21.9)	10 (8.7)	35 (15.3)
ระดับการศึกษา (ทุกระดับ)	120	118	238
ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	85 (70.8)	81 (68.6)	166 (69.7)
ปวช./ปวส./ม.ปลาย/อนุปริญญา	31 (25.8)	31 (26.3)	62 (26.1)
ปริญญาตรี	4 (3.4)	6 (4.2)	10 (4.2)
ลักษณะงาน (ทุกกลุ่ม)	119	108	227
ลูกจ้าง	3 (2.5)	6 (5.6)	9 (3.9)
เจ้าของ	112 (94.1)	98 (90.7)	210 (92.5)
ผู้จัดการฟาร์ม	4 (3.4)	4 (3.7)	8 (3.5)

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างลักษณะทั่วไปกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ปีกหรือสุกรที่ได้รับการอบรมทั้ง 2 จังหวัด มีลักษณะทั่วไปเหมือนๆ กันคือ มากกว่าร้อยละ 60.0 เป็นเพศหญิง มากกว่าร้อยละ 90.0 เป็นเจ้าของฟาร์ม ส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มอายุ 41-60 ปี แต่เมื่อเปรียบเทียบกลุ่มอายุทั้ง 2 จังหวัด พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับน้อยกว่า 0.05 ($p < 0.0005$) ในส่วนของความแตกต่างด้านเพศ

ระดับการศึกษาและลักษณะงานพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างชุมชนทั้งจังหวัดน่านและศรีสะเกษที่ระดับ 0.1, 0.2 และ 0.5 ตามลำดับ

จากจำนวนเกษตรกรรวม 238 คน จำแนกลักษณะตามชนิดและจำนวนสัตว์ที่เลี้ยงพบว่า ส่วนใหญ่มีการเลี้ยงไก่ ร้อยละ 85.7 เฉลี่ย 860.4 ตัว เลี้ยงสุกร ร้อยละ 33.2 เฉลี่ย 15.5 ตัว และเลี้ยงเป็ด 11.8 ตัว เฉลี่ย 11.6 ตัว ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม จำแนกตามชนิดและจำนวนสัตว์ที่เลี้ยง

รายการของผู้เลี้ยง	ชนิดและจำนวนสัตว์เลี้ยง		
	ไก่ (ตัว)	เป็ด (ตัว)	สุกร (ตัว)
จำนวนเกษตรกรที่เลี้ยง	204 คน (ร้อยละ 85.7)	28 คน (ร้อยละ 11.8)	79 คน (ร้อยละ 33.2)
จำนวนสัตว์ที่เลี้ยง	1-30,000	1-70	1-70
ค่าเฉลี่ย	860.4	11.6	15.5
ค่ามัธยฐาน	20	7	12.5
ค่าพิสัยควอไทล์	10-60	3-10	4-20

จำแนกตามประสบการณ์ในการเลี้ยงพบว่า มี ปี รองลงมาคือ การเลี้ยงเป็ด 21 ปี ค่าเฉลี่ย 4.4 ปี และ ประสบการณ์ในการเลี้ยงไก่มากที่สุด 60 ปี ค่าเฉลี่ย 5.7 เลี้ยงสุกร 10 ปี ค่าเฉลี่ย 6 ปี ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 การเลี้ยงสัตว์ของเกษตรกรที่เข้ารับการอบรม จำแนกตามประสบการณ์การเลี้ยง

รายการของผู้เลี้ยง	ไก่ (เดือน-ปี)	เป็ด (เดือน-ปี)	สุกร (ตัว)
ประสบการณ์การเลี้ยง	1 เดือน - 60 ปี	2 เดือน - 21 ปี	2 เดือน - 10 ปี
ค่าเฉลี่ย (ปี)	5.7	4.4	5.9
ค่ามัธยฐาน (ปี)	4	3	6
ค่าพิสัยควอไทล์	1-7	1-5	3-8.5

ด้านความรู้ จากการทดสอบองค์ความรู้ เกษตรกรก่อนการอบรมพบว่า ประเด็นคำถามที่ เกษตรกรตอบถูกมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ มีความ เข้าใจว่า เหตุการณ์ใดที่จัดว่า เป็นเหตุการณ์ผิดปกติใน ชุมชนได้ยกกรณีเหตุการณ์สัตว์ที่เลี้ยงในฟาร์มขนาดใหญ่ ป่วยและตายวันละ 1-2 ตัว กับกรณีที่อยู่ในฟาร์มขนาดเล็ก ป่วยและตายวันละหลาย ๆ ตัว ให้เกษตรกรพิจารณาว่า เหตุการณ์แบบไหนที่ถือว่า เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและมีความผิดปกติในชุมชน ซึ่งเกษตรกรตอบถูกร้อยละ 96.2

รองลงมา ได้แก่ มีความรู้เบื้องต้นในการเฝ้าระวัง เหตุการณ์ในชุมชน โดยให้คำจำกัดความของคำว่า การ เฝ้าระวังแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเกษตรกรตอบข้อที่ให้คำจำกัด ความ ตรงกับการเฝ้าระวังแบบมีส่วนร่วมในชุมชน ได้แก่ การสังเกต ติดตาม สอดส่อง อาการป่วย/ตาย และเรื่อง ราวผิดปกติทั้งของคนและสัตว์ในชุมชนของเรา ร้อยละ 84.8 และเกษตรกรทราบช่องทางในการแจ้งเหตุการณ์ ผิดปกติในชุมชน ร้อยละ 79.7

ตารางที่ 4 แสดงระดับความรู้ ความเข้าใจก่อนและหลังเข้ารับการอบรม จำแนกแยกตามประเด็นคำถาม

ประเด็นคำถาม	ก่อนเข้ารับการอบรม			หลังเข้ารับการอบรม			p-value
	จำนวน (คน)	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)	จำนวน (คน)	ตอบถูก (ร้อยละ)	ตอบผิด (ร้อยละ)	
1. ความรู้เบื้องต้นการเฝ้าระวัง เหตุการณ์ในชุมชน	223	84.8	15.2	221	86.5	13.5	0.98
2. ประโยชน์ของการเฝ้าระวังโรค แบบมีส่วนร่วม	226	72.1	27.9	224	69.2	31.8	0.68
3. การแยกแยะเหตุการณ์ปกติกับ เหตุการณ์ผิดปกติในชุมชน	234	96.2	3.8	229	95.2	4.8	1.00
4. อาการหรือเหตุการณ์ใด ที่ถือว่า ผิดปกติ ควรที่จะต้องรายงาน	227	77.1	22.9	225	82.2	7.8	0.02
5. ทราบช่องทางการแจ้งเหตุการณ์ ผิดปกติในชุมชน	231	79.7	21.3	199	88.4	21.5	1.00

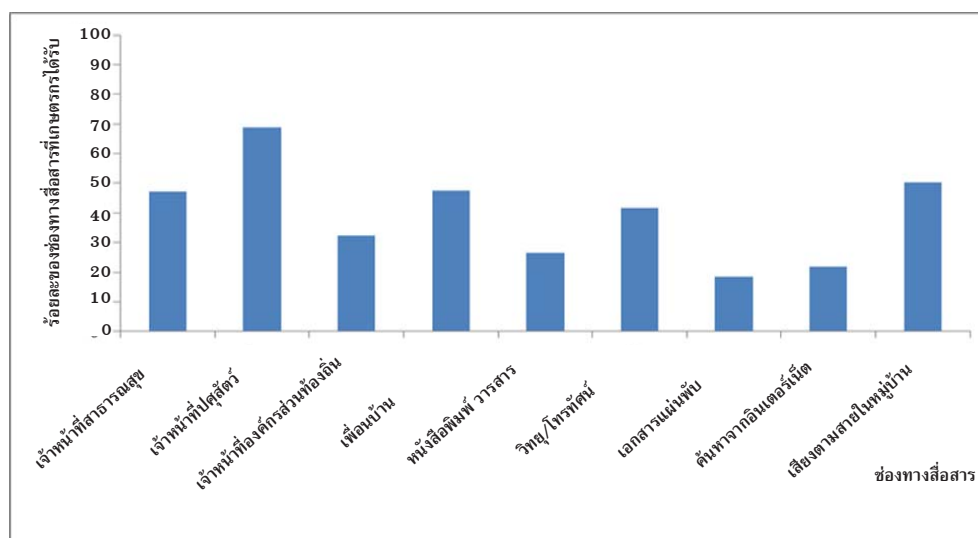
ด้านความรู้ภายหลังการอบรมพบว่า ประเด็นคำถามที่เกษตรกรตอบถูกมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ มีความเข้าใจว่า เหตุการณ์ใดที่จัดว่า เป็นเหตุการณ์ผิดปกติในชุมชน ร้อยละ 95.2 รองลงมา ได้แก่ ทราบช่องทางการแจ้งเหตุการณ์ผิดปกติในชุมชน ร้อยละ 88.4 และมีความรู้เบื้องต้นในการเฝ้าระวังเหตุการณ์ในชุมชน ร้อยละ 86.5 ประเด็นคำถามที่ตอบผิดมากที่สุด ได้แก่ ประโยชน์ของการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วม ร้อยละ 31.8 ดังตารางที่ 2 โดยพบว่า ประเด็นคำถามที่เกษตรกรตอบถูกภายหลังเข้ารับการอบรม โดยมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ

เกษตรกรมีความเข้าใจว่า เหตุการณ์ใดที่จัดว่า เป็นเหตุการณ์ผิดปกติในชุมชน (ร้อยละของการตอบถูกก่อนเข้ารับการอบรม เท่ากับ 77.1 เทียบกับภายหลังเข้ารับการอบรมเท่ากับ 82.2 (p -value 0.02)

ค่าเฉลี่ยของคะแนนพบว่า ก่อนเข้ารับการอบรม มีค่าเฉลี่ยของคะแนนที่ 4.5 คะแนน และหลังเข้ารับการอบรมมีคะแนนเพิ่มขึ้น โดยมีค่าเฉลี่ยคะแนนที่ 4.9 คะแนน โดยมีความแตกต่างของคะแนนระหว่างก่อนและหลังเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.0005$) ส่วนค่ามัธยฐานของคะแนนก่อนและหลังการอบรม มีค่ามัธยฐานเท่ากันคือ 5 คะแนน ดังแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 การทดสอบระดับความรู้ด้านโรคติดต่อระหว่างสัตว์สู่คนและความเข้าใจในการรายงานเหตุการณ์ผิดปกติในกลุ่มเกษตรกร
กลุ่มเกษตรกรก่อนและหลังการอบรม

การวัด	การทดสอบระดับความรู้ด้านโรคติดต่อระหว่างสัตว์สู่คนและความเข้าใจ ในการรายงานเหตุการณ์ผิดปกติในกลุ่มเกษตรกร	
	ก่อนเข้ารับการอบรม	หลังเข้ารับการอบรม
คะแนนต่ำสุด	0	1
คะแนนสูงสุด	6	6
ค่าเฉลี่ยของคะแนน	4.5	4.9
ค่ามัธยฐานของคะแนน	5	5
ค่าพิสัยควอไทล์	3-6	4-6
ค่า p -value ของความแตกต่างของคะแนน ระหว่างก่อนและหลังเข้ารับการอบรม	<0.0001	



ภาพที่ 1 แสดงร้อยละของช่องทางการสื่อสารที่เกษตรกรได้รับข้อมูลการเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร
ในจังหวัดน่านและศรีสะเกษ

ช่องทางการสื่อสารที่เกษตรกรเคยได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงสัตว์ปีกและสุกร ตลอดจนความรู้ด้านโรค และการควบคุมป้องกันโรคพบว่า ส่วนใหญ่จะได้ความรู้จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มาให้การอบรมเกษตรกร หรือให้คำแนะนำเวลาออกเยี่ยมบ้านมากที่สุด ร้อยละ 68.9 รองลงมาคือ เสียงตามสายในหมู่บ้าน ร้อยละ 47.5 เพื่อนบ้าน ร้อยละ 47.0 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ร้อยละ 47.0 และวิทยุและโทรทัศน์ ร้อยละ 32.4 ดังแสดงในภาพที่ 1

วิจารณ์

จากผลการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้อบรมส่วนใหญ่เป็นเจ้าของฟาร์มรายย่อย ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว เลี้ยงสัตว์เพื่อเสริมอาชีพหลัก ได้แก่ ทำนา ทำไร่ จะใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลสัตว์ตอนเช้าและตอนเย็น ก่อนและหลังไปทำนาและทำไร่ ทำให้มีโอกาสคลุกคลีใกล้ชิดกับสัตว์ที่เลี้ยงของตนเอง หากเจ็บป่วยหรือมีเหตุการณ์ผิดปกติก็สามารถแจ้งเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ทันที ซึ่งเกษตรกรรายย่อยเหล่านี้ถือได้ว่า มีบทบาทสำคัญในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการพัฒนาชุมชน โดยข้อมูล

จากประเทศอินเดียพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 78.0 ของประเทศ เป็นเกษตรกรรายย่อย⁽⁴⁾ ซึ่งเป็นประชากรเป้าหมายที่ควรจะได้รับข้อมูลข่าวสารโรคภัยต่างๆ ถูกต้อง ที่จะช่วยงานเฝ้าระวังโรคระดับชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเมื่อผ่านการอบรมแล้วจะสามารถป้องกันตนเองจากการติดเชื้อจากสัตว์ที่เลี้ยงป่วยได้ หรือขณะที่ตนเองป่วยก็สามารถป้องกันตัวเองไม่ให้แพร่เชื้อไปให้สัตว์ที่เลี้ยงได้ สำหรับฟาร์มขนาดใหญ่ในพื้นที่จังหวัดน่านและศรีสะเกษนั้น จะเป็นฟาร์มที่เลี้ยงเพื่อส่งขายให้โรงงานหรือส่งโรงฆ่าสัตว์ ซึ่งเป็นฟาร์มที่ได้มาตรฐาน มีสัตวแพทย์หรือสัตวบาลดูแล เจ้าของฟาร์มต้องปฏิบัติตามแนวปฏิบัติในการใช้มาตรฐานสินค้าเกษตร ของสำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหารแห่งชาติ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนั้นการขอความร่วมมือจากสัตวแพทย์หรือสัตวบาลที่ดูแลฟาร์มใหญ่ในการให้ความรู้เรื่องโรค วิธีการกรารายงานเหตุการณ์ให้แก่เกษตรกรในฟาร์มขนาดใหญ่ด้วย ก็จะเป็นประโยชน์ร่วมกันทุกฝ่าย

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการเลี้ยงสัตว์ในฟาร์มมากกว่า 4 ปีขึ้นไป โดยมีประสบการณ์เลี้ยงไก่เฉลี่ย 5.7 ปี เลี้ยงเป็ด

เฉลี่ย 4.4 ปี เลี้ยงสุกรเฉลี่ย 5.9 ปี ซึ่งในระหว่างการเลี้ยงสัตว์นั้น หน่วยงานทั้งสำนักงานปศุสัตว์และสำนักงานสาธารณสุขในพื้นที่ มีการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสัตว์ปีกหรือสุกร รวมถึงโรคที่ติดต่อระหว่างสัตว์และคนอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี ซึ่งอาจส่งผลให้พื้นฐานความรู้เกษตรกรฯ ค่อนข้างดีเป็นทุนเดิม โดยมีคะแนนเฉลี่ยก่อนเข้ารับการอบรมที่ระดับคะแนน 4.5 ซึ่งผ่านเกณฑ์ร้อยละ 50.0 ถึงแม้ว่า ผลการศึกษาของสุติพร ฉันทเฉลิมพงศ์⁽⁵⁾ จะแสดงให้เห็นว่าการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพศึกษาของบุคลากรสังกัดหน่วยงานหรือคณะ มหาวิทยาลัย ศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี จะไม่ขึ้นอยู่กับจำนวนครั้งที่เข้ารับการอบรม แต่มีความเป็นไปได้ว่า การฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดในชุมชนระหว่างเกษตรกรและเจ้าหน้าที่หน่วยงานจากภาครัฐ ทำให้มีความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการเฝ้าระวังเหตุการณ์ผิดปกติในกลุ่มเกษตรกร แล้วรายงานให้เจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทราบ และเพื่อจะได้ออกไปดำเนินการสอบสวน ควบคุมป้องกันโรคได้ทัน โดยสรุปเมื่อเปรียบเทียบคะแนนที่ได้ก่อนและหลังการอบรมพบว่า เกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้นหลังผ่านการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 2) จากภาพที่ 1 แสดงช่องทางการสื่อสารพบว่า เกษตรกรได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์มากที่สุด เนื่องจากเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เป็นหน่วยงานที่ต้องลงไปในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำในการเลี้ยงและดูแลสัตว์ รวมทั้งให้การรักษาในกรณีที่สัตว์เจ็บป่วย รองลงไปคือ เสียงตามสายในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และเพื่อนบ้านตามลำดับ ซึ่งปัจจุบันในระดับอำเภอหรือระดับจังหวัด จะมีการทำงานเป็นทีมที่เรียกว่า ทีมสุขภาพหนึ่งเดียว ประกอบไปด้วย สหสาขาวิชาชีพหลายหน่วยงาน เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข ปศุสัตว์ อุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืช องค์การบริหารส่วนตำบล บางพื้นที่จะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ทหาร ตำรวจ ครู เข้าร่วมทีมในการเฝ้าระวัง สอบสวนและควบคุมโรคในพื้นที่ ดังนั้นช่องทางการแจ้งข่าวการเกิดโรคในสัตว์ ยังไม่ได้เกิดโรค

ในคน ถ้ามีการแจ้งข่าวมาทางสาธารณสุข ขาวนั้นจะถูกส่งต่อไปยังหน่วยงานปศุสัตว์โดยผ่านระบบเครือข่ายของทีมสุขภาพหนึ่งเดียว เพื่อลงไปสู่การป้องกันควบคุมโรคในพื้นที่ต่อไป จากผลการศึกษาของ Hinjoy S, et al⁽⁶⁾ โดยเปรียบเทียบศักยภาพของการเฝ้าระวังและการสอบสวนโรกระหว่างจังหวัดที่มีการนำเอาหลักการสุขภาพหนึ่งเดียวมาสร้างทีมงานด้านระบาดวิทยาแบบสหสาขาวิชาชีพ ส่วนจังหวัดที่ยังไม่มีการสร้างทีมสุขภาพหนึ่งเดียวพบว่า จังหวัดที่มีทีมสุขภาพหนึ่งเดียวมีการรายงานการเกิดเหตุการณ์ผิดปกติทั้งในคนและในสัตว์ และมีการออกสอบสวนโรคร่วมกันมากกว่าจังหวัดที่ไม่มีทีมสุขภาพหนึ่งเดียว ดังนั้น การสร้างทีมสุขภาพหนึ่งเดียวให้เกิดเครือข่ายรายงานเหตุการณ์ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะเป็นการสร้างช่องทางให้เกษตรกรมีโอกาสรายงานความผิดปกติในชุมชนได้สะดวก และทำให้ข้อมูลที่เข้ามาในระบบเฝ้าระวังนั้นมีความครอบคลุมมากขึ้นด้วยเช่นกัน สำหรับเสียงตามสายในหมู่บ้านยังเป็นสื่อที่ดีในการให้ความรู้แก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิกร ธีววรรณ⁽⁷⁾ พบว่าการจัดรณรงค์โดยใช้สื่อรูปแบบต่างๆ ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตชุมชนในการเผยแพร่ความรู้สามารถส่งผลต่อการลดการแพร่เชื้อโรคในชุมชนได้นอกจากนั้นแล้ว เพื่อนบ้านในชุมชนยังเป็นปัจจัยสำคัญในการสื่อสารองค์ความรู้ที่ถูกต้องภายในชุมชน โดยส่วนใหญ่แล้วเมื่อพบสัตว์ในฟาร์มป่วย เจ้าของเกษตรกรมักจะปรึกษาฟาร์มใกล้บ้านเป็นลำดับแรก ข้อจำกัดของการศึกษาครั้งนี้คือ ความเป็นตัวแทนของเกษตรกรที่เข้าร่วมการศึกษาในครั้งนี้ ไม่สามารถเป็นตัวแทนที่ดีของเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ปีกหรือสุกรของจังหวัดน่านและศรีสะเกษได้ เนื่องจากการเลือกกลุ่มตัวอย่างของเกษตรกร อบรมแบบ purposive sampling มีความเป็นไปได้ที่เกษตรกรที่เข้าร่วมการอบรมนั้นอาจมีความรู้ความเข้าใจมากกว่าเกษตรกรทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

1. จากการประเมินผลภาพรวมผู้เข้ารับการอบรมเกษตรกรใน 2 จังหวัด จำนวน 238 คน พบว่าคะแนนหลังการอบรมเพิ่มขึ้นก่อนการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จากการสังเกตพบว่า ถ้าต้องการให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ เข้าใจง่าย เนื้อหาการอบรมไม่ควรเน้นให้นือหาวิชาการมากเกินไป เพียงแต่เสริมองค์ความรู้เรื่องโรคติดต่อที่สามารถติดต่อได้จากสัตว์สู่คน มีโรคอะไรบ้าง อาการที่สังเกตเห็นง่าย ๆ มีอะไรบ้าง ให้เน้นวิธีการสังเกตหรือวิเคราะห์เหตุการณ์ อาจใช้วิธีจำลองเหตุการณ์ มีทั้งเหตุการณ์ที่ถูกและผิดให้เกษตรกรได้วิเคราะห์ แล้วให้เกษตรกรแจ้งเฉพาะเหตุการณ์ผิดปกติให้เจ้าหน้าที่ทราบ จะทำให้เกษตรกรมีประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการได้ง่ายขึ้น

2. ประชากรเป้าหมายของการฝึกอบรมการเฝ้าระวังเหตุการณ์ในชุมชนนั้น ควรให้ความสำคัญแก่เกษตรกรรายย่อยเป็นลำดับแรกๆ เพราะเป็นเกษตรกรกลุ่มใหญ่ของประเทศ ซึ่งระบบการเลี้ยงส่วนใหญ่ยังมีลักษณะเป็นฟาร์มเปิด ทำให้มีโอกาสเสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของโรคได้สูง ดังนั้นการอบรมชี้แจงให้ความรู้เรื่องโรค วิธีการเฝ้าระวังโรคแบบมีส่วนร่วม รวมถึงวิธีการควบคุมป้องกันโรคเบื้องต้น จึงควรจัดทำเป็นประจำสม่ำเสมอ เพื่อกระตุ้นให้เกษตรกรมีการรับรู้เรื่องโรคอย่างต่อเนื่องในชุมชน

3. ช่องทางในการรายงานหรือแจ้งเหตุการณ์ควรจะให้มีการรายงานหลายรูปแบบ เพื่อให้เกิดความไวสูง ซึ่งปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย สามารถเรียนรู้และนำมาใช้ได้ ประกอบกับสำนักกระบาดวิทยาได้จัดทำโปรแกรมการแจ้งเหตุการณ์ผิดปกติขึ้นมา เพื่อทดสอบการแจ้งเหตุการณ์ผิดปกติที่เกิดขึ้นในอำเภอเมือง อำเภอทุ่งช้าง จังหวัดน่าน และอำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ แต่เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรเจ้าของฟาร์มส่วนใหญ่มีโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้สะดวกอยู่แล้ว จึงมีส่วนน้อยที่แจ้งเหตุการณ์ผ่านโปรแกรมอินเทอร์เน็ตที่สำนักกระบาดวิทยาจัดทำขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเกษตรกรมีทางเลือกหลายช่องทางการแจ้งเหตุการณ์ที่เป็น

ช่องทางที่สะดวก รวดเร็ว ไม่ว่าจะแจ้งผ่านทางอินเทอร์เน็ต (ทางไลน์) ทางโทรศัพท์ หรือแจ้งปากเปล่ากับเจ้าหน้าที่โดยตรง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุข และสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดน่าน สำนักงานสาธารณสุขและสำนักงานปศุสัตว์จังหวัดศรีสะเกษ ในการให้ข้อมูลเกษตรกรในพื้นที่ และนายสัตวแพทย์วันสเนห์ โตอนันต์ ที่สนับสนุนให้การอบรมเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ปีกและสุกรประสบความสำเร็จได้ด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

1. นิภาพรณ สฤทธอภิกฤษ, อำนวย ทิพศรีราช, สุภาวิณี เรือนคง, ปฐวี มาวริยะ. แนวทางการดำเนินงานเฝ้าระวังเหตุการณ์ของทีม SRRT เครือข่ายระดับตำบล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2557.
2. พจมาน ศิริอารยาภรณ์, วราลักษณ์ ตั้งคณะกุล, อิศักด์ ชักนำ, ชาลิต ตันตินิมิตกุล, สิริลักษณ์ รังษีวงศ์, พวงทิพย์ รัตนรัต. กฎหมายระหว่างประเทศ พ.ศ. 2548 (2005). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย; 2556.
3. วันชัย อาจเขียน, นิภาพรณ สฤทธอภิกฤษ, โสภณ เอี่ยมศิริถาวร, การพัฒนาระบบงานเฝ้าระวังเหตุการณ์ของทีม SRRT เครือข่ายระดับตำบล [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 16 ต.ค. 2560]. แหล่งข้อมูล: <http://irem2.ddc.moph.go.th/researches/download/files/4843>
4. ศจินทร์ ประชาสันต์. เกษตรกรรายย่อยและอนาคตของเกษตรกรรมยั่งยืน [อินเทอร์เน็ต]. [สืบค้นเมื่อ 16 ต.ค. 2560]. แหล่งข้อมูล: http://www.sathai.org/autopagev4/show_page.php?topic_id=616&auto_id=19&TopicPk=

5. สุตีพร ฉันท์เฉลิมพงศ์. การรับรู้และการมีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของบุคลากรสังกัดหน่วยงานคณะ มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี. วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี 2553;9:53-60.
6. Hinjoy S, Wongkumma A, Kongyu S, Smithsuan P, Suangtho P, Yingyong T, et al. An assessment of epidemiology capacity in a One Health Team at the provincial level in Thailand. Vet Sci 2016;3:30.
7. นิกร ระวีวรรณ. ประสิทธิภาพของการประยุกต์แนวคิดทางการตลาดเชิงสังคม และแรงสนับสนุนทางสังคม เพื่อส่งเสริมพฤติกรรมการแสวงหาการรักษาของผู้สัมผัสโรคเรื้อนในพื้นที่เสี่ยงอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น; 2552. 146 หน้า.